

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 111 1990

Svenska Litteratursällskapet

Detta verk har digitaliserats. Bilderna av den tryckta texten har tolkats maskinellt (OCR-tolkats) för att skapa en sökbar text som ligger osynlig bakom bilden. Den maskinellt tolkade texten kan innehålla fel.

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lars Lönnroth, Stina Hansson

Lund: Ulla-Britta Lagerroth, Margareta Wirmark

Stockholm: Inge Jonsson, Kjell Espmark, Ulf Boëthius

Umeå: Sverker R. Ek

Uppsala: Thure Stenström, Lars Furuland, Bengt Landgren

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen,
Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Distribution: Svenska Litteratursällskapet,
Litteraturvetenskapliga institutionen, Slottet ing. AO, 752 37 Uppsala

Utgiven med understöd av

Humanistisk-Samhällsvetenskapliga Forskningsrådet

Bidrag till *Samlaren* bör vara maskinskrivna med dubbla radavstånd och eventuella noter skall vara samlade i slutet av uppsatsen. Titlar och citat bör vara väl kontrollerade. Observera att korrekturändringar inte kan göras mot manuskriptet.

ISBN 91-87666-04-9

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Tryckeri, Uppsala 1991

Tilas; från en partifientlig, neutral hållning övergick den förre till att hänfört applådera hattarnas framgångar, skriver Stålmarck. »När hattarna gjorde gemensam sak med hovpartiet var det naturligt för de kungatrogna att se hattarnas seger som sin egen. Så gjorde Daniel Tilas och så gjorde Samuel Oluf.»

Samuel Oluf Tilas har dokumenterat sig som en vaken iakttagare i sina rapporter från resan till det fjärran Konstantinopel. I sitt åminnelsetal i *Utile Dulci* förklarade Bergklint: »Jag sjelf ej gärna såg at Han på snille slöste.» Men Samuel Oluf skrev inte som Oxenstierna, fastslår Stålmarck; »mödan var inte hans sak; sitt snille lät han blänka fram i snabba improvisationer.» Visan var i 1760-talets Stockholm en bruksvara men Tilas kunde i sina mest intagande dikter anslå en ton som inte förklingat. *Carpe diem*-temat som också Werving turnerade i ett av sina bästa poem (»Ach älskom nu i unga åhren») – är huvudtemat i några av Tilas dikter. Stålmarck tar fasta härpå redan i sin boktitel.

Ulf Wittrock

Tore Wretö: *Ydrekungen. En bok om Leonhard Fredrik Rääf*. Gidlunds bokförlag 1990.

»Vid ångvagnens flykt äger man ingen styrelserätt. Intet förstånd, ingen personlig styrka kan begagnas, ingen fara avvärjas. Man forslas såsom ett annat packgods.»

Leonhard Fredrik Rääfs kanske mest bekanta yttrande, fällt i en reservation i statsutskottet mot statsbidrag till den första järnvägsanläggningen i landet, återges med behövlig kommentar i boken *Ydrekungen* av litteraturhistorikern Tore Wretö. Vad han velat skildra är emellertid inte främst den stockkonservative riksdagsmannens insatser utan mer bortglömda sidor av kammarjunkarens liv och verk. Han vill, kort sagt, ge Rääf en rättmätig plats i 1800-talets lärdomshistoria, som – menar han – trots Fredrik Bööks, Henrik Schücks och den finlandssvenske folkloristen Wikmans insatser ännu inte kommit honom till del.

Ett omfattande brev- och arkivmaterial kring den nackstyre mannen, bevarat på vitt skilda håll, serveras i en lättillgänglig form, som ett stycke tidshistoria med en stundom förkrossande detaljrikedom; samtidigt ges utblickar över skilda 1800-talsmiljöer.

Sin första invigning i vad han kallade »sångens rosenördar» fick Rääf i barndomshemmet på Tomestorp. Vid vinterkvällens brassken berättades sagor och skrock; folkvisan var då ännu levande litteratur. Som student blev Rääf vän med romantikerna i Uppsala, medlem av Vitterhetens vänner och sedan av Götiska Förbundet. I huvudstaden gjorde han flitigt avskrifter av medeltida manuskript i Riksarkivet. I fortsättningen blev hans liv den lärde lantjunkarens, som underhöll nära kontakt med andra samlare, historiker och fornforskare.

I brev och inlagor skrev han en kärv prosastil och visade också i övrigt prov på litterär talang. Men sin egentliga insats gjorde han som traditionsbevarare.

Wretö är angelägen att dokumentera de ofta halvt anonyma bidrag han lämnade till tidens tryckta samlingar av visor, sagor och andra lärda verk. Likaså vill Wretö gärna framställa honom som i vissa fall före sin tid, som socialhistoriker på arkeologins område, som en tidig tvärvetenskapare och miljövän.

Det är alltså med ytterst varsam hand, med omisskännlig sympati som Rääfs senaste levnadstecknare går till väga. Här och där ger framställningen nästan intryck av partsinlaga, när det skildras hur den förment »kulturradikalen från Stockholmsåren» (en karakteristik som knappast skulle stå sig i en striktare vetenskaplig framställning) förvandlas till patriarken på Ydre, försvarare av all gammal god ordning, inklusive spöstraffet. Nästan triumferande konstaterar levnadstecknaren att Rääf, som fått uppbara så mycket löje för sin attityd till ångmaskiner och all nyare teknik, dock bevisligen någon gång gått ombord på en ångbåt för att transporterats hemåt.

»Ge oss Leonhard Fredrik Rääf tillbaka!» utbrast en gång Sven Delblanc i dagboksromanen »Åsnebygga», trött på industrikapitalismens slätkammade ombudsmän. Genom Tore Wretös försorg har vi verkligen fått Rääf tillbaka. Från karikatyren av baksträvarer har han avlägsnat några av de överdrifter som hör karikatyrer till; för den eftertänksamme blir det tillräckligt många egenheter kvar hos den senfödde göten som byggde sin egen gravhög i iskällaren invid Fornäs. Ur det närperspektiv som Wretö anlägger växer det fram en människa som omges av både komik och tragik – en vresig fura på den svenska romantikens liljeängar.

Carl Fehrman

Gunnar Brandell: *Strindberg – ett författarliv. Fjärde delen. Hemkomsten – det nya dramat 1898–1912*. Alba. Sthlm 1989.

Så har då fjärde och sista delen av Gunnar Brandells Strindbergsbiografi fullbordats. Först kom tredje delen (*Paris – till och från*) 1983, därefter med en periodicitet av två år: andra delen (*Borta och hemma*) 1985 och första delen (*Läroår och genombrott*) 1987. Trots att utgivningskronologin har irriterat en del, måste det genast slås fast att vi här står inför ett storverk inom svensk biografisk forskning – omfattande drygt 1 400 sidor, skrivna på ett lättläst och elegant språk. Det är dock inte alls märkligt att verket rönt så liten uppmärksamhet. Brandell är alltid saklig, försiktig, ibland till synes oengagerad, fri från sensationsmakeri och det går ju inte »hem i stugorna». Biografien kommer knappast att ge upphov till några smaskiga romaner, pjäser eller filmer om Strindberg. Men här har vi äntligen fått en så tillförlitlig källa som möjligt, när vi vill ha reda på vad som »egentligen hände». Som mest lysande är Brandell, när bakgrundsmaterialet är som ymnigast och det gäller i allra högsta grad om fjärde delen, som ju har förmånen att ha *Ockulta dagboken* som en källa.

Hos Brandell får vi möta Strindberg som den »vanliga» människa han säkert var: finkänslig, misstän-